

Motion till riksdagen 2017/18:1938

av **Wiwi-Anne Johansson m.fl. (V)**

Villkoren för sjuk- och aktivitetsersättning

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regelverket för beviljande av sjukersättning bör ses över i syfte att göra det lättare att beviljas ersättning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur sjuk- och aktivitetsersättning ska kunna ges i fler steg än dagens fyra och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn med syfte att i lag säkra rätten för personer med sjuk- och aktivitetsersättning att engagera sig ideellt utan att det inkräktar på rätten till ersättning från sjukförsäkringen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2 Du ska kunna lita på trygghetssystemen

En stark och bra välfärd som finansieras gemensamt via skattesystemet är ett fundament i ett jämlikt samhälle. Det omfördelar resurser från rik till fattig och mellan faser i livet. Genom socialförsäkringssystemen ska vi garanteras en trygghet genom hela livet, oavsett plånbok.

Alla kan bli sjuka och alla har därför intresse av en bra sjukförsäkring. Även den som aldrig själv blir långvarigt sjuk tjänar på att de som har otur att drabbas har en rimlig ekonomisk situation och – när det är nödvändigt – får bra stöd att komma tillbaka till arbete. Vänsterpartiet vill att sjukförsäkringen ska ge bra ersättning för förlorad arbetsinkomst och därmed skapa en trygghet i att vi alla klarar oss ekonomiskt om vi blir sjuka. Den här motionen redogör för Vänsterpartiets politik avseende sjuk- och aktivitetsersättningen. Våra förslag till förändringar av sjukpenningen återfinns i motionen En fungerande sjukpenning (2017/18:2333).

3 Genomförda förbättringar

Ekonomi måste fungera för alla människor som bor i Sverige, inte bara för dem som är friska och har en bra lön. Den ekonomiska standarden för gruppen med sjuk- och aktivitetsersättning är betydligt lägre än för befolkningen i stort. Många människor som har drabbats av långvarig sjukdom har tvingats ut i fattigdom och har svårt att klara sin ekonomi. Skillnaden i ekonomisk standard mellan personer med sjuk- och aktivitetsersättning i form av garantiersättning och löneutvecklingen har ökat under lång tid.

Därför har Vänsterpartiet i budgetsamarbetet med regeringen prioriterat att förbättra situationen för människor som har låga inkomster och små ekonomiska marginaler. Flera reformer av sjuk- och aktivitetsersättningen har genomförts. Den s.k. antagandeinkomsten har höjts från 64 till 64,7 procent för dem som har inkomstrelaterad ersättning. Även garantinivån för hel sjuk- och aktivitetsersättning har höjts med 187 kronor per individ och månad. I budgetpropositionen för 2018 har Vänsterpartiet drivit igenom ett jämlikhetspaket riktat till särskilt ekonomiskt utsatta grupper. Paketet omfattar 2,6 miljarder kronor och kommer att göra skillnad för många människor. Garantiersättningen i sjuk- och aktivitetsersättningen kommer att höjas med ytterligare ca 300 kronor per månad från halvårsskiftet 2018. Dessutom kommer skatten att sänkas med i genomsnitt 134 kronor per månad nästa år för alla med sjuk- och aktivitetsersättning. Dessa förbättringar av ekonomin innebär dessutom ett steg mot en mer likformig och rättvis inkomstbeskattning. Vänsterpartiets mål är att lika stor skatt ska betalas vid lika stor inkomst, oavsett varifrån inkomsten kommer.

Dagens utbredda bostadsbrist har gett utrymme för politiska krav på avregleringar av bostadsmarknaden. De borgerliga partierna framför förslag som innebär försämrade bostadsstandard och de vill dessutom införa marknadshyror. Vi vet dock, utifrån historiska och internationella erfarenheter, att marknadshyror inte bidrar till att motverka bostadsbristen. Däremot ger de högre hyror. Under förra mandatperioden gjorde den borgerliga regeringen ett par förändringar som i praktiken innebär steg mot marknadshyror. Bland annat infördes presumtionshyror som tillåter högre hyror i nyproducerade hyresrätter och privathyrningslagen som i princip innebär en fri hyresättning vid andrahandsuthyrning av ägda bostäder. Den här typen av förändringar innebär både ett tryck uppåt av hyrorna generellt på bostadsmarknaden och faktiska höjda hyror för många människor.

För personer med sjuk- och aktivitetsersättning kan hyresutvecklingen drabba privatekonomin hårt. Taket för bostadstillägget för sjuk- och aktivitetsersättning bör följa utvecklingen av hyresnivåerna på bostadsmarknaden. Vänsterpartiet har därför drivit igenom en höjning av taket som innebär att taket i bostadstillägget nästa år höjs från 5 000 kronor till 5 600 kronor, med en ersättningsgrad på 70 procent av boendekostnaden över 5 000 kronor. För boendekostnader upp till det nuvarande taket höjs ersättningsgraden från 95 till 96 procent.

Trots ovanstående förbättringar kan mer behöva göras framöver för att minska klyftan mellan dem som kan arbeta och dem som är långvarigt sjuka.

4 Förbättra villkoren

Kraven för att få sjukersättning, det som tidigare hette förtidspension, är i dag orimligt hårda. Efter de skärpningar som den moderatledda regeringen genomförde har Sverige numera de hårdaste kraven för att beviljas sjukersättning i OECD enligt Arbetsförmågeutredningens slutbetänkande (SOU 2009:89). Den tidsbegränsade sjukersättningen har avskaffats och kraven för att beviljas permanent sjukersättning är mycket höga. Det som krävs är att arbetsförmågan bedöms vara nedsatt för all överskådlig framtid. Den sjuke måste därmed i princip kunna visa att hen aldrig någonsin kommer att kunna arbeta igen, något som naturligtvis är svårt även för många personer vars framtida möjligheter att återgå till arbete är mycket små. Det faktum att regeringen så tydligt har signalerat att sjuktalen ska ner kan också ha påverkat Försäkringskassans bedömning i en hårdare riktning. Antalet avslag på nya ansökningar om sjukersättning har ökat de senaste åren och ligger för närvarande på 70 procent enligt Försäkringskassans rättsliga kvalitetsuppföljning (2017:3). Det är en kraftig ökning av antalet avslag sedan 2015.

I februari 2017 hade drygt 290 000 personer sjukersättning. Det är den lägsta siffran sedan ersättningen infördes 2003. De hårda kraven och brist på alternativ gör att människor som är för sjuka för att arbeta hänvisas till försörjningsstöd, att låna pengar av vänner eller att leva på sin partner. Det är en omänsklig ordning som måste åtgärdas.

Ett särskilt problem är att många människor – främst kvinnor och LO-medlemmar – inte klarar att arbeta till 65 års ålder. Reglerna gör att de trots sin begränsade arbetsförmåga inte beviljas sjukersättning. För att ha något att leva på känner sig många som har hunnit fylla 61 år, och därmed har rätt att ta ut sin ålderspension, tvungna att göra just det. Ju tidigare en person tar ut pensionen desto lägre blir den. Följden blir att de här personerna livet ut får en lägre pension än om de tagit ut sin pension först vid 65 års ålder. Bland äldre (60–64 år) med hög sjukfrånvaro finns ett tydligt samband mellan ett tidigt uttag av ålderspension och åtstramningen av reglerna för sjukersättning. Detta ökar risken för fattigdom.

Regelverket för beviljande av sjukersättning bör ses över i syfte att göra det lättare att beviljas ersättning när man är långvarigt sjuk. Försäkringskassan måste exempelvis ges möjlighet att se hela människan i sina bedömningar. I dag får myndigheten inte ta individuell hänsyn till faktorer såsom ålder, kön och tidigare arbetslivserfarenhet vid bedömning av arbetsförmågan. Detta trots att sådana faktorer kan göra att samma sjukdom får helt olika konsekvenser för olika människors möjligheter att kunna försörja sig genom arbete. Det behövs också en förändring av reglerna för hur lång tid framåt arbetsförmågan ska vara nedsatt för att sjukersättning ska beviljas. Även andra åtgärder som gör det lättare att få sjukersättning när man är långvarigt sjuk kan övervägas.

Mot bakgrund av ovanstående bör regelverket för beviljande av sjukersättning ses över i syfte att göra det lättare att beviljas ersättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.1 Gör sjukförsäkringen mer individanpassad

Vänsterpartiet vill individanpassa sjukförsäkringen så att ersättning kan ges i fler steg än dagens fyra. I dag kan ersättning ges för en nedsättning av arbetsförmåga på fyra nivåer: 25, 50, 75 eller 100 procent. Det är ett stelbent system som inte tar hänsyn till hur komplex verkligheten faktiskt kan vara. Till exempel innebär det att den som arbetar

25 procent och känner att hen vill pröva att arbeta mer måste gå upp till minst 50 procent. Det kan vara ett för stort steg att klara utan att hälsan försämras – eller för stort för att ens våga försöka ta. På motsvarande sätt är det slöseri med en människas arbetskraft om hen vill och förmår arbeta t.ex. 60 procent men möter ett regelverk där 50 procent är det enda möjliga. Genom fler nivåer med mindre avstånd individanpassas sjukförsäkringen och det blir lättare och mindre riskabelt att pröva att börja arbeta igen.

Regeringen bör utreda hur sjuk- och aktivitetsersättning ska kunna ges i fler steg än dagens fyra. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Rätten till ideellt engagemang

En fråga som Vänsterpartiet har lyft vid ett flertal tillfällen är möjligheterna till ideellt engagemang för personer med sjuk- och aktivitetsersättning. Rätten att engagera sig ideellt utan att förlora sin ersättning är inte reglerad i lag och det har förekommit att personer med sjukersättning avråds av Försäkringskassan från att engagera sig ideellt eftersom det riskerar att inkräkta på deras rätt till ersättning. Många vågar därför inte engagera sig i t.ex. en ideell förening eller ett politiskt parti. Det måste betraktas som en allvarlig inskränkning av demokratin. Situationen blir helt orimlig när personer som har drabbats av den förda sjukförsäkringspolitiken drar sig för att protestera mot densamma eftersom de är rädda att försvåra sina möjligheter till framtida försörjning. Ideellt engagemang och deltagande i föreningsverksamhet skapar dessutom positiva effekter såsom möjlighet till sociala kontakter och att känna sig behövd. I vissa fall kan detta säkert vara extra viktigt för människor som helt eller delvis inte förvärvsarbetar.

Det är en grundläggande demokratisk rättighet att kunna arbeta politiskt eller utnyttja föreningsfriheten. Det måste därför förtydligas i lagstiftningen för sjukersättningen att människor ska kunna utnyttja dessa demokratiska rättigheter utan att det registreras av myndigheter eller att de riskerar att förlora sin ersättning. Vänsterpartiet har under flera års tid påtalat detta och när socialförsäkringsutskottet tidigare i år behandlade vårt förslag betonades värdet av ideellt arbete och politiska uppdrag när det gynnar den enskildes rehabilitering och återgång i arbete. Trots detta var utskottet inte berett att lägga fram ett förslag som säkerställer den möjligheten för alla.

Det bör göras en översyn med syfte att i lag säkra rätten för personer med sjuk- och aktivitetsersättning att engagera sig ideellt utan att det inkräktar på rätten till ersättning från sjukförsäkringen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Wiwi-Anne Johansson (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Höj Larsen (V)

Daniel Riazat (V)

Ali Esbati (V)

Momodou Jallow (V)